

Варіативність мовленнєвої поведінки дискурсивної особистості при зміні соціальних ролей

Ю. С. Скриннік

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна
*Corresponding author. E-mail: j.skrynnik@karazin.ua

Paper received 27.10.17; Revised 03.10.17; Accepted for publication 05.10.17.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PH2017-145V41-11>

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей мовленнєвої поведінки дискурсивної особистості у ході реалізації нею соціальних ролей в інституційному та побутовому типах дискурсу. При втіленні соціальних ролей за офіційно-ділових та побутових обставин для мовлення однієї й тієї ж дискурсивної особистості характерним є варіювання вербальних та невербальних компонентів комунікації, що є об'єктом дослідження у даній статті.

Ключові слова: дискурсивна особистість, вербальні компоненти комунікації, невербальні компоненти комунікації, соціальна роль, інституційний дискурс, побутовий дискурс.

Увесь світ – театр.

У ньому жінки, чоловіки - усі актори.

У них свої є виходи, уходи.

І кожен не одну грає роль.

All the world's a stage;

And all the men and women merely players;

They have their exits and their entrances;

And one man in his time plays many parts.

(From "As You Like It" by William Shakespeare, spoken by Jaques)

Вступ. Так говорив В. Шекспір у п'єсі «Як вам це сподобається» устами одного зі своїх героїв. Кожен індивід виконує безліч соціальних ролей протягом свого життя. Вміння оперувати соціальними ролями є знаковим для особистості як соціальної істоти. Характерні вербальні та невербальні ознаки однієї соціальної ролі можуть мати вплив на іншу соціальну роль, виконувану тією самою особистістю. Тобто, при реалізації соціальних ролей дискурсивної особистості інституційний стиль спілкування може накладати свій відбиток на манеру спілкування у побутових умовах або навпаки. **Актуальність** даного дослідження визначається необхідністю виявлення особливостей мовленнєвої поведінки дискурсивної особистості при виконанні нею певних соціальних ролей у різних типах дискурсу, а саме – у побутовому та інституційному типах дискурсу.

Об'єкт дослідження становлять вербальні та невербальні компоненти комунікації, які та сама дискурсивна особистість використовує при виконанні різних соціальних ролей в різних типах дискурсу. **Предметом** дослідження виступають особливості використання вербальних та невербальних компонентів комунікації у ході оперування соціальними ролями в інституційному та побутовому типах дискурсу. **Матеріалом** дослідження слугували діалогічні фрагменти з творів сучасної англійської мовної художньої літератури та кіносценаріїв англійських фільмів. **Метою** дослідження є прагматичний аналіз вербальних та невербальних засобів комунікації при виконанні дискурсивною особистістю різних соціальних ролей в інституційному та побутовому типах дискурсу.

Результати та їх обговорення. У лінгвістичній царині дослідження соціальних ролей та статусів представлено науковими працями В.І. Карасика [6], М.В. Миранової [12], О.В. Ємельянової [30], S. Moscovici [24], P. Rahta [25], A. Sarpi [26], М.Л. Макарова [10], І.С. Шевченко [20] та ін. Виконання індивідом соціальних ролей також осмислюється у площині вербальності та невер-

бальності у працях Л.В. Солощук [14; 15; 16; 17], О.Г. Звереві [3], М.В. Котова [7].

«Спілкування людей за допомогою мови – це системний, структурний, соціальний, історичний та психологічний феномен» [13, с. 19]. Міжособистісна інтеракція є певне відносне чи постійне комунікативне домінування одного співрозмовника над іншим. При цьому вектор спрямованості комунікативного потоку може змінюватись у відповідності зі зміною ролей мовців. З іншого боку, нерідким випадком є те, що учасники діалогу розглядаються не як рівноправні партнери, а як комунікативний лідер і його послідовник [13].

Основні фактори, що визначають соціальні відносини між комунікантами, представлені дистанцією та владою [4; 9; 18; 19; 28]. Згідно з висновками досліджень у галузі психолінгвістичної сутності комунікативного лідерства, ролі комунікативного і соціального лідерів у діалогічному спілкуванні співпадають приблизно у 80% випадків [13, с. 20]. Цей факт досить логічно пояснюється тим, що співрозмовник, що займає вище положення у групі через свою посаду, ерудицію, сімейний статус (батько, мати) і т.д., користується авторитетом у вказаній групі і є також її неформальним лідером. Досить очевидно, що у такого лідера є більше шансів реалізувати свій комунікативний намір та досягнути мети спілкування, унаслідок чого він стає одночасно і комунікативним лідером.

На перебіг комунікації можуть впливати базові змінні, що становлять соціальний компонент [29, с. 183]. Базові змінні розуміємо, за Р. Водак, як соціальні та біосоціальні змінні (вік, соціальний клас, стать) [32]. Вони переважно реалізуються у формі стереотипного мислення, колективного знання, спільного знання, соціального контексту тощо. Як правило, за умов асиметрії соціальних змінних підвищується вірогідність комунікативного непорозуміння [21, с. 262]. Використання вербальних та невербальних компонентів комунікації у ході оперування соціальними ролями в інституційному та побутовому типах дискурсу залежить від віку, соціального класу, статі дискурсивної особистості. Вербальні та невербальні характеристики однієї й тієї ж дискурсивної особистості змінюються при втіленні соціальної ролі «керівник» в інституційному дискурсі та соціальної ролі «мати» / «дружина» у побутовому дискурсі, тобто при переході з одного типу дискурсу в інший. Вони варіюються і при зміні ролей однієї й тієї ж дискурсивної особистості у межах одного типу дискурсу (наприклад, при переході від виконання ролі «керівника» до ролі «підлеглого» в інституційному дискурсі).

Асиметричний тип відносин між соціально домінуючим (керівник) індивідом та підлеглим (працівник або

кандидат на посаду) визначає використання директивів та вимог, які, за їх природою, несуть загрозу обмеження свободи дій реципієнта [22]. Хоча, як зазначають Н.К. Кравченко та Т.А. Пастернак [23, с. 61], такі висловлення не сприймаються як загроза по відношенню до підлеглого, поки він / вона очікують відповідні принципи поведінки у рамках інституційного дискурсу:

(1) *BEN: True. Well, I think we did it in under two minutes. I'll wait to hear from you. [Crosses to the door] Would you like the door open or closed?*

JULES: Doesn't matter. [Ben exits, CLOSING the door behind him.]

JULES: Open. Actually. [Ben opens it back up, slips a last look at Jules.]

JULES: You'll get used to me.

BEN: Look forward to it (The Intern, 2014).

Бен, втілюючи соціальну роль «підлеглий», очікує від Джулз у соціальній ролі «керівник» вимогливого ставлення до себе, тому не сприймає висловлень керівника як загрозу по відношенню до себе, підлеглого. Комунікант у соціальній ролі керівника використовує неповні речення (*Doesn't matter. Open. Actually.*). Простежується тенденція до того, що мовець, виконуючи соціальну роль формального лідера, а саме, керівника компанії, оперує короткими неповними реченнями, якщо хоче завершити розмову. Джулз при втіленні соціальної ролі «керівник» імпліцитно намагається повідомити Бену, що в цій компанії йому буде важко працювати з таким керівником, як вона. Джулз має намір не дати роботу Бену. Вона використовує тактику маніпулювання, яку трактуємо за О.С. Иссерс як «засіб навмисного мовленнєвого впливу на співрозмовника» [5, с. 26]. Для маніпулятивної позиції характерним є ставлення до опонента як до засобу досягнення власних цілей [5, с. 145]. Маніпулятивні ресурси дозволяють досягати цілей мовленнєвого впливу. Маніпуляція у наведеному прикладі реалізується за рахунок негативної самореференції: спочатку Джулз цілеспрямовано проявляє свій мінливий характер у ситуації з дверима, а потім фразою *You'll get used to me* імплікує, що необхідно буде звикати до неї, а це не кожному під силу. Як відзначає Л.Є. Сорокіна, з одного боку, для маніпулятора важливо залишатись непомітним на експліцитному рівні діалогу, з іншого боку, реципієнту маніпулятивної тактики необхідно зрозуміти імпліцитну інформацію, яка закладена у підтекст [27, с. 60]. Інакше маніпуляція не матиме сенсу. У *Прикладі 1* мовець у соціальній ролі «підлеглий» на маніпулятивні тактики з боку мовця у соціальній ролі «керівник» відповідає ввічливо (*Look forward to it*). Такий комунікативний хід не дає відповідь, чи було імпліцитне повідомлення адресата зрозумілим для адресанта. Адресат залишається «активним реагуючим учасником комунікації, домінуючою характеристикою якого є здійснення смислової інтерпретації ініціального мовленнєвого акту» [2, с. 13].

Комунікативні процеси в побутовому дискурсі відбуваються між комунікантами, стосунки яких характеризують високий ступінь знайомства й неформальність [14, с. 211]. Та сама особистість, яка в інституційному дискурсі виконує соціальну роль «керівник», за побутових обставин, у соціальній ролі «дружина», може змінювати дискурсивний реєстр спілкування, використовуючи експліцитні висловлювання, що є прямими та не завуальованими:

(2) *MATT: [doing dishes] Wait. Tell me, I was waiting for you to call. Did you like the guy or...?*

JULES: Thought he wasn't the right fit. For me. Kinda scary act ually. [Matt looks disappointed] There's a lot more names on the list, so... [Matt nods as Jules ponders why he'd want this] (The Intern, 2014).

На питання чоловіка щодо кандидата на посаду у компанії, жінка відповідає прямо, що він не підійшов їй. На вербальному рівні жінка у соціальній ролі «дружина» використовує еліптичне речення (*Thought he wasn't the right fit*). Вербальна поведінка, що є притаманною для соціальної ролі «керівник», може зумовлювати використання коротких чітких висловлювань. Дискурсивна особистість оперує неповними реченнями (*For me. Kinda scary actually*) як в родинній сфері, так і в офіційно-діловому спілкуванні (*Приклад 1*). Офіційно-діловий статус дискурсивної особистості накладає відбиток на стиль спілкування за побутових умов.

У побутовому дискурсі значна увага приділяється емоційному стану комунікативного партнера. При виконанні соціальної ролі «дружина» Джулз турбується питанням чоловіка, що проявляється на невербальному рівні (*Jules ponders why he'd want this*) та на вербальному (*There's a lot more names on the list, so...*). Комунікант не завершує відповідь, яка несе негативне значення, щоб не засмучувати свого співрозмовника ще більше.

Асиметрія соціальних змінних, а саме – асиметрія у віці та гендері, а також у соціально-статусних відносинах може впливати на перебіг комунікації в інституційному дискурсі. Якщо висловлювання адресанта не є відповідними для виконання соціальної ролі підлеглого, тобто суперечать усталеним в суспільстві нормам щодо виконання соціальної ролі підлеглого, це може спровокувати зміну комунікації у конфліктне русло:

(3) *"For God's sake, Fiona, it takes more than 'governance' to run a board. We all know what the rules are. We waste half our time discussing procedures and inventing new ones to slow us down. I'm amazed you find time to run the company at all. I never wasted all that time during my entire career. We made good decisions and followed through on them. We didn't fritter away our time making up new rules about how to do it." "You can't run a corporation like a dictatorship anymore," she said firmly. "Those days are over. And our stockholders wouldn't put up with it, as well they shouldn't. We all have to live by the rules, and stockholders are much better informed and far more demanding than they were twenty or thirty years ago," she said, and he knew it was true. Fiona was a modern CEO, and lived by all those rules that Harding thought were a waste of time. He criticized Fiona often for it (D. Steele Power Play, 2014, p 11).*

У вище наведеному прикладі жінка-мовець є формальним лідером, адже виконує соціальну роль «керівник компанії». Її позицію намагається перейняти мовець у соціальній ролі «підлеглий», на що впливає асиметрія соціальних змінних – гендер та вік. Чоловік похилого віку у соціальній ролі «підлеглий» намагається переконати молоду жінку-керівника компанії в тому, що його методи керівництва є правильними. Мовець-чоловік має намір змінити хід розмови на його користь, тобто стати неформальним лідером. У спробі взяти на себе позицію неформального лідера, адресант прибігає до маніпулятивної тактики заради погодження адресата з його думкою щодо керівництва компанією. Тактика маніпуляції відбувається через комунікативний хід «апеляція до здорового глузду» [5, с. 153] (*We all know what the rules are*). На лексичному рівні, «апеляція до здорового глузду»

відбувається за рахунок повторів особових займенників *we, I* та використання сталого словосполучення (*For God's sake*).

Комунікант при виконанні соціальної ролі «керівник» має відповідну невербальну поведінку (*she said firmly; she said, and he knew it was true*). У такий спосіб комунікант підтверджує свою соціальну роль «керівника» та відстоює свою позицію у керівництві компанією.

Мовець при переході від соціальної ролі «керівник» до соціальної ролі «мати» оперує експліцитними висловлюваннями, що ще раз підтверджує «прозорість та відкритість» побутового спілкування:

(4) "Yes. What's up?" she answered in a subdued voice, so no one would hear her on a personal call as she walked down the hall. "Are you okay?" "I'm on my way to a board meeting," Fiona answered, still speaking in a stage whisper. "What do you need?" "I don't need anything. I just wanted to ask you something." Alyssa sounded mildly insulted. "Not in the middle of my workday, before a board meeting. I'm very glad you want to discuss it with me. I just can't do it now." She was at the door to the boardroom and she needed to end the call (D. Steele Power Play, 2014, p 6-7).

Комунікант, переключаючись на соціальну роль «мати» у приміщенні офісу, не змінює офіційного реєстру спілкування, використовуючи короткі та чіткі висловлювання (*I'm on my way to a board meeting. I'm very glad you want to discuss it with me. I just can't do it now*). Кожне речення починається особовим займенником *I*, що підкреслює офіційно-діловий статус комуніканта у спілкуванні на побутові теми. Використовуються прями не поширені питальні речення (*What's up? Are you okay? What do you need?*) для економії робочого часу та для отримання короткої вичерпної відповіді на свої запитання.

Невербальна комунікація є «реальним, а не ілюзорним контактом між людьми» [8]. Мовець, знаходячись у соціальній ролі матері, розмовляє з донькою по телефону (*She answered in a subdued voice, so no one would hear her on a personal call as she walked down the hall. She was at the door to the boardroom and she needed to end the call*), щоб ніхто на робочому місці не міг почути їхньої приватної розмови. При цьому комунікант має за мету зберегти свій офіційно-діловий статус керівника компанії, ставлячи особисте життя на друге місце.

Для інституційного дискурсу притаманним є використання ввічливих звертань, що на лексичному рівні проявляється за допомогою лексики *dear (Dear Madame Brassart; my dear friend the ambassador)*; використання таких граматичних конструкцій, як умовні речення (*everyone at the American embassy, including my dear friend the ambassador, will be very surprised if I'm not allowed to take my examination*).

Жінка при виконанні соціальної ролі «учень кулінарних курсів» прибігає до використання маніпулятивної тактики, посиляючись на знайомства свого чоловіка (*everyone at the American embassy, including my dear friend the ambassador, will be very surprised if I'm not allowed to take my examination*). Джулія, розраховуючи на те, що при посиланні на корисне знайомство з американським послом зможе досягти своєї мети – отримати «залік» на екзамені з кулінарії, не отримує бажаного результату. О.С. Іссерс розглядає такий вид маніпулятивного втручання як комунікативний хід «апеляція до Авторитету» [5, с. 155]. Директорка кулінарної школи все рівно дає їй завдання, до того ж, підвищеної складності – записати рецепт складної французької страви. Назва

страви є складною для Джулії, тим паче рецепт. На вербальному рівні про це свідчить повільне повторення назви страви, що підкріплюється невербальним просодичним компонентом:

(5) *JULIA: Dear Madame Brassart, everyone at the American embassy, including my dear friend the ambassador, will be very surprised if I'm not allowed to take my examination.*

SCHOOL DIRECTOR: You will write the recipes for oeufs mollets. Côtelettes de veau en surprise, et crème renversée au caramel.

JULIA: Côtetele-ttes de veau en sur-prise. [She sighs deeply with scorn as writing down the name of the dish] (Julie and Julia, 2009).

Члени родини, близькі друзі відносяться до ядерної зони дискурсивного оточення [14, с. 169], до якої відносяться особи, з якими дискурсивна особистість підтримує постійний соціальний зв'язок, і як наслідок – комунікативний зв'язок, і таким чином набуває дискурсивний досвід щодо них. Тому для вербальної та невербальної поведінки мовців у побутовому дискурсі характерними є спонтанність висловлювань (*JULIA: Pasadena. DOROTHY: Pasadena. JULIA AND DOROTHY TOGETHER: Jinx*), вживання вигуків (*Oh*), повторів (*Yes. Yes, that's the Brie. DOROTHY: Yes! DOROTHY: Yes. The answer's yes*):

(6) *DOROTHY [JULIA'S SISTER]: Do not bait Father about politics when he comes.*

JULIA: No. Or he won't pick up the check.

DOROTHY: He won't, will he?

JULIA'S HUSBAND: I can't make any promises.

JULIA: He loves Senator McCarthy.

DOROTHY: Oh, I know.

JULIA: Pasadena.

DOROTHY: Pasadena.

JULIA AND DOROTHY TOGETHER: Jinx.

JULIA'S HUSBAND: Dort, do you have... You have the Brie.

DOROTHY: Is this the Brie?

JULIA: Yes. Yes, that's the Brie.

JULIA: Is that not the most wonderful cheese you ever had in your life?

DOROTHY: Yes!

DOROTHY: Yes. The answer's yes.

JULIA: I got the chefat Chez la Mère Michel to give me the recipe for beurre blanc.

DOROTHY: Beurre blanc. What's beurre blanc?

JULIA: Butter in a white wine vinegar reduction.

DOROTHY: I love butter.

JULIA: You whisk them together, and the acid in the vinegar works on the milk solids in the butter so that the butter, instead of melting, becomes this creamy, light, frothy, with kind of a fantastic subtle kind of... (Julie and Julia, 2009).

Спілкування за неофіційних обставин у родинному колі починається темою родинних відносин (*Do not bait Father about politics when he comes*), а закінчується професійною темою одного з комунікантів (*You whisk them together, and the acid in the vinegar works on the milk solids in the butter so that the butter, instead of melting, becomes this creamy, light, frothy, with kind of a fantastic subtle kind of...*). Комунікант при виконанні соціальної ролі «дружини» та «сестри» обирає кулінарію темою розмови, що стосується її професійної діяльності. Тобто, професійна діяльність дискурсивної особистості впливає на їх по-

вськденне життя та вибір теми для розмови за побутових обставин.

Висновки. Для дискурсивної особистості характерною є варіативність вербальної та невербальної поведінки при зміні соціальних ролей в офіційно-ділових та побутових умовах спілкування, при цьому професійні навички спілкування накладають відбиток на стиль комунікації у побутовому дискурсі, і навпаки. Якщо дискурсивна особистість в офіційних обставинах використовує короткі, непоширені, еліптичні речення, притаманні лаконічному стилю «керівника», то такий стиль комунікації стає характерним для цієї дискурсивної особистості і в побутовому спілкуванні. Конфігурація соціальних ролей в офіційних умовах спілкування дозволяє мовцям залучати тактики маніпуляції у процесі комунікації, для чого вживаються імпліцитні висловлювання, негативна самореференція, комунікативний хід «апеляція до здорового глузду» та «апеляція до Авторитету». У побутовому дискурсі той самий мовець надає перевагу експліцитним висловлюванням, у яких частотним є використання вигуків, повторень реплік комунікативного партнера, повторень власних слів з метою прояву погодження. Мовлення дискурсивної особистості в неофіційних умовах спілкування відзначається вищим ступенем емоційності, а також апеляцією до емоційного стану комунікативного партнера.

Невербальні компоненти комунікації в інституційному дискурсі слугують збереженню офіційно-ділового статусу мовця. Кінесичні невербальні компоненти комунікації в інституційному дискурсі є мінімальними задля збереження ділового іміджу дискурсивної особистості. У той час як при зміні соціальних ролей в побутових умовах мовець дозволяє собі використовувати ширший спектр невербальних компонентів комунікації. У побутових умовах дискурсивна особистість оперує більшою кількістю кінесичних та просодичних невербальних компонентів. Вибір теми розмови в неофіційних умовах може відображати професійний вид діяльності дискурсивної особистості, що також є відбитком ділового стилю життя на спілкування за побутових умов. «Гнучкість» побутового спілкування дозволяє дискурсивній особистості вносити елементи мовленнєвої поведінки, характерної для інституційного дискурсу, у той час як «чіткі межі» інституційного спілкування не завжди дозволяють виходити за межі офіційно-ділового спілкування.

На реалізацію соціальних ролей дискурсивної особистості можуть впливати базові соціальні та біосоціальні змінні. Вік, соціальний клас, стать дискурсивної особистості вносять свої корективи щодо реалізації нею соціальних ролей. **Перспективним** вважаємо дослідження впливу віку та гендеру на втілення соціальних ролей дискурсивної особистості в різних типах дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

- Белова А.Д. Комунікативні стратегії і тактики / А.Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2004. – Вип. 10. – С. 11–16.
- Белова С.С. Структурно-семантичні та лінгвопрагматичні особливості непрямої відповіді адресата в різних типах англомовного дискурсу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04. «Германські мови»/С.С. Белова-Харків, 2017. – 20 с.
- Зверева О.Г. Соціальні ролі сіблінгів у сімейному дискурсі / Л.В. Солощук, О.Г. Зверева // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2010. – № 928. – С. 63–68.
- Ильченко М.Л. Метакоммуникативные тактики доминирования в американском электоральном дискурсе (на материале предвыборных теледебатов)/М.Л. Ильченко//Проблемы лингвистики и лингводидактики: междунар. сб. науч. ст.-Белгород, 2013.-Вып. 1.-С. 88–96.
- Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О.С. Иссерс. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.
- Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 333 с.
- Котов М.В. Адаптивні стратегії полікультурної дискурсивної особистості в англомовному комунікативному просторі : ... дис. канд. філол. наук : 10.02.04. «Германські мови» / М.В. Котов. – Харків, 2014. – 264 с.
- Крейдлин Г.Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации // Г.Е. Крейдлин. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 224 с.
- Ларина Т.В. Категория вежливости и стиль коммуникации / Т.В. Ларина. – М. : Рукописные памятники Древней Руси, 2009. – 516 с.
- Макаров М. Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе / М.Л. Макаров. – Тверь, 1998. – 200 с.
- Максименко О.В. Когнітивна класифікація жестово-вербальних висловлень / О.В. Максименко, А.П. Мартинюк // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Іноземна філологія. – 2016. – Вип. 84. – С. 6–15.
- Миронова М.В. Статусные отношения коммуникантов при неодобрении и порицании / М.В. Миронова // Ярославский педагогический вестник. – 2012. – № 4. – Том 1 (Гуманитарные науки). – С. 195–198.
- Морозова И.Б. Психолінгвістическая сущность коммуникативного лидерства: гештальт-анализ / И.Б. Морозова, Е.А. Пожарицкая // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Іноземна філологія. – 2016. – Вип. 84. – С. 17–25.
- Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі: [монографія] / Людмила Василівна Солощук. – Харків: Вид-во «Константа», 2006. – 300 с.
- Солощук Л.В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англомовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Л.В. Солощук. – Харків, 2009. – 37 с.
- Солощук Л.В. До питання дискурсивного аналізу невербальних компонентів комунікації / Л.В. Солощук // Каразінські читання: Людина Мова. Комунікація. Тези доповідей XVI наукової конференції з міжнародною участю. – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2017. – С. 122–123.
- Солощук Л.В. Дискурсивна особистість у світлі теорії поліковдовості комунікативного процесу / Л.В. Солощук // Записки з романо-германської філології. – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова. – 2015. – №1(34). – С. 167–174;
- Суховерхая О.В. Дистанцирование субъекта дискурсивной деятельности: когнитивно-дискурсивный аспект / О.В. Суховерхая // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2013. – № 1052. – С. 60–64.
- Товстенюк К.В. Психологічна дистанція у комунікативному просторі співрозмовника / К.В. Товстенюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство». – Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2011. – №4. – С. 101–105.
- Шевченко И.С. Метадискурсивные категории диалогического дискурса / И.С. Шевченко // Функциональная лингвистика: сб. науч. работ / Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования; науч. ред. А.Н. Рудяков. – № 2. Том № 2. – Симферополь, 2011. – С. 292–294.
- Юровських К.А. Методологічні засади соціолінгвістичної парадигми дослідження комунікативного непорозуміння в англомовному діалогічному дискурсі / К.А. Юровських // Одеський лінгвістичний вісник. – 2017. – № 9, том 1. – С. 261–264.
- Brown P. Politeness and impoliteness / P. Brown // Oxford handbook of pragmatics. Oxford: Oxford University Press. – P. 383–399.
- Kravchenko N.K. Politeness strategies via speech acts and conversational implicatures // N.K. Kravchenko, T.A. Pasternak // Science and Education a New Dimension. Philology. – 2016. – IV(25), Issue: 105. – P. 60–63.

24. Moscovici S. The phenomenon of social representations / R. Farr, S. Moscovici (eds) // Social representations. – P.; Cambridge : Maison des Sciences de l'homme and Cambridge Univ. Press, 1984. – P. 3–69.
25. Pahta P. Language practices in the construction of social roles in Late Modern English / P. Pahta, M. Nevala, A. Numi, M. Palander-Collin. – Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins, 2010. – 241 p.
26. Sapru A. Automatic social rolerecognition and its application in structuring multiparty interactions : diss. ... / Ashtosh Sapru. – Lausanne, EPFL, 2015. – 128 p.
27. Sorokina L. Ye. The Role of Implicature and Presupposition in Men's and Women's Manipulative Utterances / L. Ye. Sorokina // Science and Education a New Dimension. Philology. – 2016. – IV(22), Issue: 99. – P. 59–62.
28. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics / The Semantics of Human Interaction / A. Wierzbicka. – Berlin & New York : Mouton de Gruyter, 1991. – 502 p.
29. Wodak R. Mediation Between Discourse and Society: Assessing Cognitive Approaches in CDA / R. Wodak // Discourse Studies. – 2006. – Vol. 8 (1). – P. 179–190.
30. Yemelyanova O. Features of Foregrounding of the Communicator's Status in English Conflict Discourse / O. Yemelyanova, Ye. Honcharova // Наукові записки. – Випуск 145. – Серія : Філологічні науки. Кіровоград: Видавець Лісенко В.Ф., 2016. – С. 132–136.
31. Julie and Julia [Е. пєсцур]. – Screenplay by Nora Ephron. 2009. – Режим доступу : http://www.script-orama.com/movie_scripts/j/julie-and-julia-script-transcript.html
32. Steele D. Power play / D. Steele // Power play – the US: Random House, 2014. – 203 p.
33. The Intern [Е. пєсцур]. – Screenplay by Nancy Meyers. 2014. – Режим доступу : <http://www.ivanachubbuck.com/wp-content/uploads/2012/02/The-Intern-Ben-Patty-Entire-Screenplay.pdf>

REFERENCES

1. Belova A.D. Communicative Strategies and Tactics / A.D. Belova // Language and Conceptual Picture of the World. – Kiev, 2004. – Issue 10. – P. 11–16.
2. Bielova S.Y. Structural, Semantic and Linguo-pragmatic Properties of an Addressee's Indirect Answers in Different Types of the English Discourse : Abstract Dis. for the Scientific Degree of the Candidate in Philology : spets. 10.02.04 "Germanic Languages" / S. Y. Bielova. – Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 2017. – 20 p.
3. Zvereva O.G. Social Roles of Siblings in the Family Discourse / L.V. Soloshchuk, O.G. Zvereva // Visnyk Kharkivskogo nacionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina, 2010. – № 928. – P. 63–68.
4. Ilchenko M.L. Metacommunicative Tactics of the Dominance in American Electoral Discourse (on the material of Pre-election TV Debates) / M.L. Ilchenko // Problems of Linguistics and Linguistics: International Scientific Journal. – Bielgorod, 2013. – Issue 1-P. 88–96.
5. Issers O.S. Communicative Strategies and Tactics of the Russian Language / O.S. Issers. – M.: Editorial URSS, 2003. – 284 p.
6. Karasik V.I. The Language of the Social Status / V.I. Karasik. – M.: ITDGG "Gnosis", 2002. – 333 p.
7. Kotov M.V. Adaptation Strategies of a Polycultural Discursive Personality in the English Communicative Space: Thesis for a PhD Degree in Philology: 10.02.04 – Germanic Languages / Kotov Mykhailo Volodymyrovych. – Kharkiv, 2014. – 264 p.
8. Kreidlin G.E. Men and Women in Non-verbal Communication // G.E. Kreidlin. – M.: Languages of Slavic Cultures, 2005. – 224 p.
9. Larina T.V. Category of Politeness and Communicative Style / T.V. Larina. – M.: Handwritten Records of the Ancient Rus, 2009–516 p.
10. Makarov M.L. Interpretation Discourse Analysis in the Small Group / M.L. Makarov. – Tver, 1998. – 200 p.
11. Maksymenko O.V. Cognitive Classification of Gesture-verbal Utterances (Case Study of the American Entertaining Television Interview) / Maksymenko O.V., Martynyuk A.P. // Visnyk Kharkivskogo nacionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina, 2016. – Issue 84. – P. 6–15.
12. Mironova M.V. The Status Relations of Communicating People at Disapproval and Reproof / M.V. Mironova // Yaroslavl Pedagogical Journal. – 2012. – № 4. – Volume 1 (Humanitarian Sciences). – P. 195–198.
13. Morozova I.B. Psycholinguistic Nature of Communicative Leadership: Gestalt-analysis / I.B. Morozova, O.O. Pozharytska // Visnyk Kharkivskogo nacionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. – 2016. – Issue 84. P. 17–25.
14. Soloshchuk L.V. Verbal and Non-verbal Components of Communication in the English Language Discourse: Manuscript / Soloshchuk Lyudmila Vasilivna. – Kharkiv: "Konstanta" Publ., 2006. – 300 p.
15. Soloshchuk L.V. Interaction of Verbal and Non-Verbal Components of Communication in Modern English Discourse : Abstract Dis. for the Scientific Degree of Doctor in Philology : spets. 10.02.04 "Germanic Languages" / Soloshchuk Lyudmila Vasilivna. – Kharkiv, 2009. – 37 p.
16. Soloshchuk L.V. To the Question of Discursive Analysis of Non-verbal Components of Communication / L.V. Soloshchuk // Karazin Readings: Personality. Language. Communication. The Book of Abstracts of XVI Scientific Conference with International Participation. – Kh.: Karazin Kharkiv National University, 2017. – P. 122–123.
17. Soloshchuk L.V. The Discursive Personality within the Frames of the Theory of Policode Nature of the Communicative Process / L.V. Soloshchuk // Notes on Roman-German Philology. – II. Mechnikov Odessa National University. – 2015. – № 1(34). – P. 167–174.
18. Sukhovirskaya O.V. Distancing of the Subject of Discursive Activity: Cognitive/Discursive Approach / O.V. Sukhovirskaya // Visnyk Kharkivskogo nacionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. – № 1052. – P. 60–64.
19. Tovstenyuk K.V. Psychological Distance in Communicative Space of the Interlocutor / K.V. Tovstenyuk // Naukovyj visnyk Volynskogo derzavnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. "Philological Sciences. Linguistics". – Luck, 2011. – № 4. – P. 101–105.
20. Shevchenko I.S. Metadiscursive Categories of Dialogical Discourse / I.S. Shevchenko // Functional Linguistics: Scientific Journal / Crimea Republican Institution of Postgraduate Education; sci. pub. A.N. Rudyakov – № 2. Volume № 2. – Simferopol, 2011. – P. 292–294.
21. Yurovskykh K.A. Methodological Foundations of Sociocognitive Research Paradigm of Communicative Misunderstanding in the English Dialogical Discourse / K.A. Yurovskykh // Odessa Linguistics Journal. – 2017. – № 9, volume 1. – P. 261–264.

Variability of the communicative behaviour of the discursive personality in the process of changing social roles

Yu. S. Skrynnik

Abstract. Peculiarities of the communicative behaviour of the discursive personality in the process of realization of social roles in the institutional and every day discourse are investigated in the article. In the process of implementing social roles under official and unofficial circumstances the characteristic features of the same discursive personality's speech is the variability of verbal and non-verbal components of communication that presents the object of the investigation in the article.

Keywords: *discursive personality, verbal components of communication, non-verbal components of communication, social role, institutional discourse, everyday discourse.*

Вариативность речевого поведения дискурсивной личности при смене социальных ролей

Ю. С. Скрынник

Аннотация. Статья посвящена изучению особенностей коммуникативного поведения дискурсивной личности в процессе реализации ею социальных ролей в институциональном и бытовом типах дискурса. При исполнении социальных ролей в официально-деловых и бытовых условиях для речи одной и той же дискурсивной личности характерным является варьирование вербальных и невербальных компонентов коммуникации, что является объектом исследования в данной статье.

Ключевые слова: *дискурсивная личность, вербальные компоненты коммуникации, невербальные компоненты коммуникации, социальная роль, институциональный дискурс, бытовой дискурс.*